

Smolno pověstí, legend a skutečnosti

Snad v celé Moravě není místa, které by bylo opředené tolika záhadami, pověstmi a legendami. A věřte nevěřte právem. Ne, nestál v těch místech strašidelný hrad, nedošlo zde k ukrutnému mordu, ani k olupování pocestných a dokonce se zde ani nezjevoval na Velký pátek poklad. I když to poslední by bylo pro tuto krajinu příznačnější, neboť Oderské vrchy skutečně ukrývají krystalky pyritu s patrným obsahem ryzího zlata.

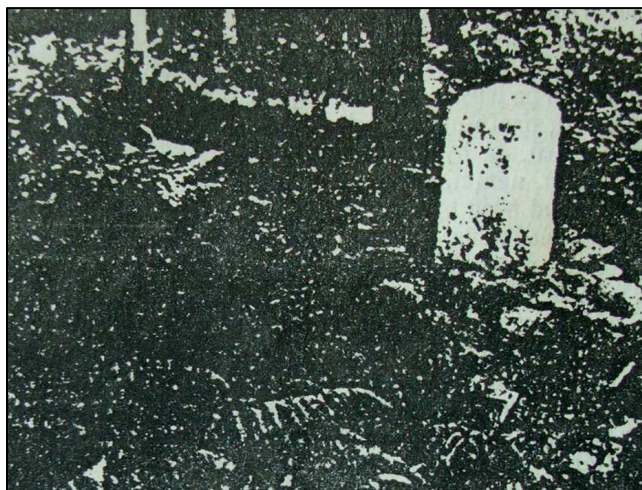
Vymazáno z mapy

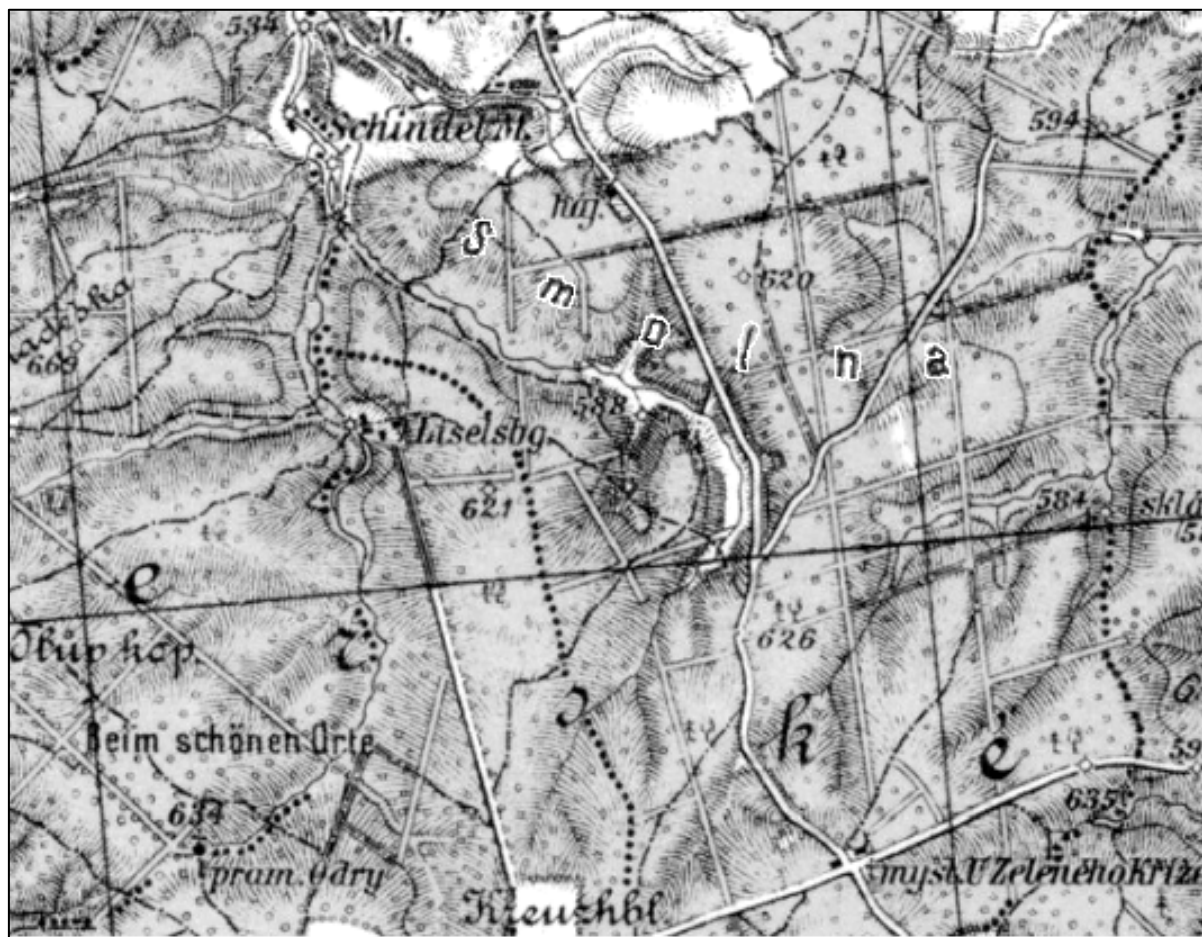
Smolno – trvale tichá náhorní rovina severně od pramene řeky Odry. Už samo vyslovení nahánělo hrůzu pověřčivým, otrlé zvedalo ještě před setměním z hospodských židlí a děti zahánělo do peřin. Zapomenutý kus země, opomenutý už i kartografy v novějších, i těch nejpodrobnějších mapách. A přitom jde o historicky unikátní místo, centrální pohřebiště popravenců a sebevrahů celé střední Moravy. Navíc specifické natolik, že není přímých dokumentů, jmen ani letopočtů. Zločinci a sebevrazi ztráceli totiž smrti nejen svá jména, ale i svou víru. Zákony jim neposkytovaly právo na náhrobek a v matrikách se takováto úmrtí nijak zvlášť neoznačovala. Zbyly jen smolné knihy a desítky pověstí – vyprávění vázaná časem, ale postupným spojováním s nadpřirozenými bytostmi a jevy se stále více odklánějící od skutečnosti. Pověry a vynalézavá lidová slovesnost jim zde dávala podobu zkazek až démonických, a dokonce vedla ke vzniku patrně související, avšak doložené a prokazatelně praktikované „upíří víře“ v blízké, ale už dávno zaniklé osadě Čermná.

Hřbitov bez křížů

Roku 1406 je osada Smolno připomínána u Helfštýna, v letech dřívějších 1364 a 1371 je jeho poloha vymezena přesněji u Volového Újezda (dnes Velký Újezd). Po roce 1406 už ale tato osada není nikdy spojována s osídlením, takže Smolno jako osada zanikla.

Až daleko později zde na rozsáhlých loukách robotovali lipníčtí poddaní ze Slavkova, Loučky, Trnávky, Bohuslávek, Tupce a Dolního Újezda. Posléze zde zavládl hluboký les podobný pralesu, kde stromy samy se kácely a na jejich mrtvolách rostly nové. Jen nevelké místo zůstalo neosázené – trojúhelník takřka Bermudský, kde se i živí ztráceli. Do středu planiny byl zasazen hraniční kámen, vymezující styk klínů třech území, v té době hranic panství Veselíčko, panství Lipník

a hranic metropolitní kapituly olomoucké. K tomuto místu se však nikdo nehlásil, a to ani daleko později majitelé z panství v Potštátě. Nikdo o tento společný konec světa nestál, ba naopak existenci zdejšího hřbitova bez křížů a náhrobků zapíral.

Smolné knihy

Už sám název Smolno, ale také Smolná, Smolné, nám dává tušit souvislost se smolnými knihami. Byly to knihy úřední, akta vedená od XIV. do XVIII. století městskými správními orgány ve věcech trestněprávních a jejich obsahem byly záznamy výpovědí obviněných, vyslychaných útrpným právem (tělesným mučením). Na koho byl uvalen takovýto výslech, neměl už naději na navrácení svobody, ale ani na uchování života. Smolné knihy dnes slouží už jen k jazykovědným studiím, ale čerpal z nich i nejen literát – Svátek, Winter, Kaplický aj.

Mučení přinášelo nejen doznání jakýchkoliv zločinů, ale i jejich kumulaci pro smetení jiných neřešených případů ze stolu. Aspoň jeden příklad:

Jiří, šafář z poručení Jehomilosti Pana Jiřího Bruntálského z Vrbna, též šafář z Vojevanovic, přivržen do městského vězení v Lipníku, k němuž útrpným právem (L.P. 1601) v pondělí před památkou obrácení se Pavla na víru křesťanskou) přikročeno bylo, toto vyznal...

*že zabil Vávru Zálesákova z Soběsub v Těšinkách mečem z nechtění svého
že na Čelachovicích, když dán byl do vězení z poručení i Pána Beneše Krčmy,
z něho se vylámal a pryč ušel*

že soukna pět loket a ručnici krátkou Máčkovi holomkovi ukradl

*že jsou v službě v podstatskym dvoře u Jehomilosti Pána za šafáře, z toho dvora
pryč ušel pro tu příčinu, že Martina Syvýho, rychtáře přísežného, popral a
z brány městské se v noci vysekal a vylámal*

*že s Annú tkadlenú v poli smilstvo provedl, pro kteréžto jeho veliké provinění a
přestoupení prikázání Božích 5., 6. a 7. Ortelován k meči a jsa již veden na
popravu od Jehomilosti vyprošen, domnívaje se Jehomilost Pán, že nepostihnú
již, aby živ měl býti, avšak k místu popravnímu když přišli, postihli.*

*Tu hned oni všichni se museli vrátiti s ním do vězení, až bychom se vyzvěděli,
jestliže tomu tak. A když se tak stalo, učiniti dal.*

Právu bylo učiněno zadost, jen skutečná vina zůstala nezjištěna.

Smůla popravených

Popravené bylo možné (a zde je třeba vyhnout se slovu pochovat) zahrabat buď v místech městských skládek, na rozcestích, kde nad nimi dobré duše nechávaly stavět boží muka nebo v místech odlehlých, a to zvláště v těch případech, kdy popravený a nemusel to být právě zločinec, zanechával po sobě svými činy jistou legendu, která musela být sprovedena ze světa spolu s rozděleným tělem.

Smolno bylo místem příhodným, daleko v lesích a tehdejšími formami dopravy i mnohem dál od civilizace. Snad jediné „koncem středověku“ lze datovat ono údobí, kdy se toto odkládání popravených začalo prolínat i s odkládáním sebevrahů.

Páté prikázání

Vrah či sebevrah, páté prikázání – Nezabiješ, platí na rozdíl od těch ostatních i ve smyslu – ani sám sebe. Nešlo zde však jen o otázku víry, ale také o ohlupující pověry, které nevedly jen ke vzniku nevinných pověstí a legend, ale až k opovržlivému pohledu na ty, kteří si ukrátili život vlastní rukou. Tito mrtví, tehdy převážně oběšenci, nesměli být řádně pochováni na hřbitově, země by je nepřijala a obyčejně už do rána vyvrhla na povrch, ale ani v osadě, v obci a jejím obvodu. Hrozilo zde přivolání Božího trestu – ohně, povodně, sucha, následné neúrody a hladu, také moru, cholery a dalších rychle se šířících nákaz.

Proti neštěstí

Pokud se podařilo takovou věc utajit, bylo snahou příbuzných i obecních představených mrtvolu zahrabat na katastrálním území osady sousední. Stačilo jen překročit hranici, tehdy neobdělávanou a tam mrtvolu v křoví mezi pláňkami svěřit zemi. Takováto utajení však byla velice řídká.

Usnesli se sousedé, že předejdou neštěstí své osady a rozhodli se příští noci pochovat sebevraha na území osady vedlejší, bez ohledu na to, jakou pohromou bude tato v příštím roce postižena. Jenže až tam se donesla neradostná zpráva a v předtuše, jakým hrůzným darem mají být tito obdarováni, neboť i oni tak minule učinili, po celé délce hranice hlídkami zastavěli. V čiré noční tmě poznává bdělá stráž tichou blížící se tlupu s příšerným břemenem. Nezvyklý útok byl odražen a podivný pohřební průvod se proto vydal na opačnou stranu, ale i tam mu bylo hroženo a proklínáno.

Tento konkrétní zapsaný příběh se podařilo vyřešit dříve, než se zpráva rozšířila dál do okolí. Následující noci byl sebevrah tajně uložen na „Katově louce u Staměřic a šlo o mrtvého z Veselíčka. To je ale jen jeden z mála jednoduše vyřešených případů. Pokud se nepovedlo přejít i několikrát hranice obcí a to i za cenu násilného přemožení stráží, zbývalo jediné – zavést mrtvého na Smolno.

Na Smolno je volno

Byla tu stará tradice pohřbívání popravených a navíc - území bez pána. Ukládání mrtvých zde nikdo nebránil a také nebylo nikoho, na koho by mohl pro zdejší prázdnotu dopadnout krutý trest. Tam ať se sami čerti rojí. Dopravit smolné břímě na Smolno však bylo obtížné a také nákladné. Místo vysoko v kopcích, špatné cesty přes hluboké úvozy, bláto i v parném létě, neboť všude zde crčely horské prameny a navíc cestovat sem bylo možné jenom v noci. To vše pod rouškou nepsaných doporučení, ale psaných zákazů a nařízení. Císařské dekrety takovouto manipulaci se zemřelými zakazovaly. Umožňovaly ji jen s popraveným, i to za přesně daných okolností. Byl vypraven zvláštní kočár, řízený katem a jeho pacholkem. Porušování zákonů si však i v tomto našlo svou dlouhodobě uplatňovanou kličku.

Hrůzná setkání

Takový oběšenec například na Tovačovsku se nevynášel dveřmi, ale vyhodili ho oknem, naložil na hnojný vůz a tradá rovnou na Smolno. Jak jel povoz osadami, zavírali všichni honem vrata i okna, protože nad vozem poletovali čerti. Toho dokázal doprovod tvořený rasovými pacholky náležitě využívat. Zastavili povoz prudce na návsi nebo před hospodou a volali, že jim čerti visí na kolech a oni nemohou z místa. To jim lidé hned nosili koláče, maso i pivo, aby se čerti dobře posilnili a už aby byli pacholci s tím ďábelským spřežením pryč.

Jednou časně ráno vjel do dvora Rychty, což byl hostinec ve Velkém Újezdě, krytý kočár tažený čtyřmi koni. Pacholek vypřáhl, koně odvedl do maštale, ale z kočáru nikdo nevystupoval. Zvědavá děvečka ve své ochetě otevřela dvířka a přívětivě budíc zvala spícího pána s doutníkem v ústech k večeři. Ten se ale nehýbal a dříve než pochopila, byla pacholkem okřiknuta a odehnána. Vysvětlení, které přineslo dívce úlek a úděs snad není třeba popisovat.

Jde o záznam události včetně jména očitého svědka z roku 1850 a onen podivný cestující byl jistý direktor až odněkud od Jihlavy.

Sebevrah musel být ustrojen a vypraven jako živý cestující, jinak by městskými branami a mýtnými stanicemi neprojel. Šlo to tedy i bez povolení, bez kata, ale tzv. na vlastní nebezpečí. Pro všechny pak platilo, i nejdlejší cesty absolvovat po etapách pouze v noci a v posledním dlouhém lesním úseku příjezdu na Smolno se nesmělo promluvit, ani ohlédnout, i kdyby se sebevětší hrůzy hnaly. *Tu by se zvedl strašlivý vítr, stromy by přes cestu padaly a všelike potvory, jimž oheň z tlamy sršel, se blížily k povozu. Na loukotě kol se zavěšovaly všelike duchové, jen povoz zbrzdit a zastavit, doprovod roztrhat. A tak bylo třeba kladivem klepat na kola, na prsty držících se duchů, aby se povozu ulehčilo.*

Na místě samém, dojel-li povoz, ti dříve pohřbeni vítali všemožnými strašidelnými orgiemi nového druha. To až do té doby, než doprovod vykopal hrob a rýčem oddělil hlavu od těla. Do příchodu prvního přímého slunečního paprsku musela být zem srovnána a povoz s doprovodem pryč. Nestalo-li se tak, země se otevřela a ... . Jen položeným koním se někdy podařilo doběhnout k lidem, aby u nich už záhy zdechaly.

Umíráček

Ještě kolem roku 1890 byl na hostinci U modré hvězdy v Lipníku nad Bečvou zavěšen zvonek, kterým se zvonívalo těm, kteří z Lipnícka buďto na popravu nebo po ní na Smolno byli odváženi. Od té doby zní smutný a naříkavý hlas zvonu přímo na Smolnu. Kdysi zde byl vídáván i zvoník se zsinálým obličejem, skelnýma očima, modrými rty a nehybným úsměvem. Odzvonil a rozplynul se jako pára nad hrcem. Viděn už nebývá, jen podivný hlas umíráčku úpěnlivě oznamuje okolním dřevorubcům a lesníkům, že je čas polední přestávky. Ti otrlí usednou a vybalí svačinu, ti zasvěcení berou nohy na ramena.

Švédské vinobraní

Během třicetileté války r. 1642, když na Moravu vtrhla drancující švédská vojska, rozložila si jedna skupina žoldáků, snad právě poté co vypálila Velký Újezd, svůj tábor právě na Smolnu. Přivezli s sebou i víno v dubových sudech až kdesi z Rakous a to si zde pečlivě uložili k vychlazení v zemi. Jenže při následném nájezdu císařských vojsk byl jejich tábor dobyt a Švédové pobiti či zajati.

V padesátých letech minulého století přišla velká vichřice, která v těch místech vyvrátila i s kořeny celý les. Kromě kostí objevili lesní dělníci při

zpracování polomů ve vyvrácených kořenech i několik zachovaných soudků. Byly těžké, jako plné, a tak jeden navrtali, ale nic neteklo. Rozbili jej tedy, a co vidí ... , víno jako rosol, dalo se krájet. Ochutnali a pocítili omamnou vůni, chuť i sílu, která ani za celá staletí nevyprchala. Ještě dlouho si pak prý velkoujezdští dřevaři při svačině ke chlebu přikrajovali víno.

O jiných vichřicích vypráví také pověsti německých osadníků oderských vsí. Kořeny padlých stromů odkrývali staré mělké hroby a děti hráli s vyvrženými lebkami odsouzenců kopanou. Jiná lebka zase posloužila jako koule ke srážení kuželek z hnátů. Tyto pověsti dosud do češtiny raději nikdo nepřeložil.

Mrtvým na zdraví

Další očitě vyprávění nám sděluje příběh party tesařů, tesajících zde klády až do pozdějších večerních hodin a také už řádně napitých.

Tu zvedl jeden z nich láhev a hlasitě zvolal: „*Tak. Vy kamarádi si připijíte na zdraví. Já ale připijím na zdraví všem nešťastníkům, kteří tu odpočívají, ať je jim země lehká a ...*“. Nedomluvil, nenapil se. V tom okamžiku se zvedl takový vítr, že stromy se ohýbaly až k zemi, větve se lámaly a suché listí se točilo ve velkém víru, až zastínilo i svit Měsíce. To sami duchové prý dostali chuť na kořalku!

Jak vznikaly pověsti

Je tomu již více než sto let, kdy i můj předek připřahal svého koně k páru vraníků cizího obchodníka, který vezl své zboží přes Oderské vrchy až kamsi za Opavu. Do strmých kopců bylo třeba přípráže. Jenže cestou zpět se stavil v Potštátě v hospodě a tak až za tmy sedl na koně a vracel se domů. V hodině duchů přijížděl ke Smolnu, kde strašovalo. Přesto, že se nikdy ničeho nebál, přepadla ho najednou úzkost. V dáli před sebou uviděl nějaký pohyb.

Dole to bylo světlé, nahoře tmavé a stále se to přibližovalo. Snad ne strašidlo? Oběšenec na praseti! Chtěl se vrátit zpátky, jenže už ráno musel do Olomouce se dřevem pro pekaře. Po chvilce nabyl odvahy, ulomil pořádnou sukovici a řekl si: Jsem přece mladý, silný, koně mám dobrého a pokračoval v jízdě. Měsíc osvětloval rozblácenou cestu, občas se schoval za mraky, strašidlo kličkovalo, strach se stupňoval a sukovice srůstala s rukou.

Když se konečně přiblížili, praděda Ignác Richter k velkému překvapení zjistil, že to není strašidlo, ale dva obyčejní lidé – otec v černém šel za děvčátkem v bílých šatičkách a kličkovali, jak se vyhýbali kalužím. I otec děvčete přiznal, že

měl malou dušičku a že viděl, přijíždět oběšence na koni s popravčím mečem v ruce.

Tak a podobně vznikaly místní pověsti. Kdyby se jeden z nich vrátil, možná by se dodnes vyprávěly dva další neuvěřitelné příběhy, které se „namouduši“ staly.

Živým vstup zakázán

Tak to je to neslavně proslulé Smolno, Smolno pověstí, legend a také prosté ale pravděpodobné skutečnosti. Dříve se sem lidé chodit báli, dnes sem nesmí. Je to přece jen vojenský prostor. Vězte tedy, že SMOLNO, (což je i přesná adresa: SM – Severní Morava, OL – Olomoucko, NO – nedaleko Odry), je

dobře střeženo. Zdejší zákaz vstupu vás tak chrání nejen před možnou pokutou, ale především před nevypočitatelnými strašidly toho nejhoršího kalibru a dle jiných místních pověstí i před smolnými, či lépe „smilnými“ čarodějnicemi, které se zde údajně slétávaly dřív než ve Velkých Losinách.

Snad vás cestou z Olomouce do Ostravy na státní silnici nad obcí Kozlov, u tzv. Zeleného kříže, odkud je to na Smolno co by kamenem dohodil, aspoň zamrazí. Jedině archeologický průzkum by nám toho mohl prozradit více, ale já věřím, že zdejší strašidla si záhady svého unikátního území, a to i bez přítomnosti zbraní, dobře uhlídají a tím zachovají jednu z mála dodnes nevyřešených moravských záhad i dalším generacím.

Text a foto Josef Richter, ilustrace Vladimír Skříčil

